

ניתוח סגירת תיק פלילי, בגין אירוע ירי במרינה ראטוש ז"ל, כנגד מאבטח בנמל אשדוד

בליל ה- 21.11.19 פרצה המנוחה מרינה ראטוש, עם רכבה את מחסום הכניסה לנמל אשדוד. למרות קריאות המאבטח אליה לעצור, לא עשתה כן מסיבות שאינן ברורות. בהמשך (על פי הפרסומים) ירה המאבטח באוויר ולעבר גלגלי הרכב, אך המנוחה המשיכה בנסיעתה בתוך הנמל עד שהמאבטח נאלץ לירות לעברה ירי שגרם למותה.

לאחר פעולות חקירה רבות וכן מתן חו"ד מקצועיות, החליטה פרקליטות מחוז דרום לסגור את התיק כנגד המאבטח. בהחלטה נאמר כי ממצאי החקירה הראו כי המאבטח פעל כשורה ובהתאם לכללים, הנהלים וההנחיות הקיימים באשר לפתיחה באש לשם אבטחת מתקן אסטרטגי של המדינה, בעודו (המאבטח) סבור כי מדובר באירוע פח"ע שחובתו למונעו.

ברקע הדברים ראוי לציין כי בתאריך 14.3.2004 התרחש פיגוע התאבדות קטלני בנמל אשדוד, במהלכו נהרגו 10 אזרחים (מתוכם 8 מעובדי הנמל), ע"י שני מחבלים שחדרו לנמל באמצעות דופן כפולה במכולה שהגיעה מעזה דרך מעבר קרני. כדי להמחיש את חשיבותם האסטרטגית של נמלי הים בישראל, אציין כי בעקבות הפיגוע החליטה ממשלת ישראל לחסל את השייח' אחמד יאסין מנהיג החמאס באותה עת.

גילוי נאות: ממצאי התחקיר המבצעי של האירוע אינן מצויות בידי כותב שורות אלו והאמור לעיל ולהלן מתבססים על פרסומים גלויים וניסיונו כמקים וראש מדור בטחון מעברים לשעבר במשטרת ישראל.

עובדות ונתונים להתייחסות והבנת ההחלטה על סגירת התיק

1. במהלך חקירתו (לפי הפרסומים) טען המאבטח כי הרכב נע בפראות בתוך הנמל, וכשחש בסכנת חיים פן יידרס אף הוא, פתח באש לפי הוראות נוהל הפתיחה באש, לרבות ירי אזהרה באוויר ואח"כ לעבר גלגלי הרכב.
2. נמל אשדוד, כמו כל נמלי ישראל, מהווה "מעבר גבול". ככזה, מונחה בתחום האבטחה ע"י מחלקת המעברים והתשתיות שבחטיבת האבטחה ורישוי במשטרת ישראל.
3. פעולות ההנחיה המקצועיות, הסמכויות והחובות של המנחה והמונחה מפורטות ב"חוק הסדרת הביטחון בגופים ציבוריים, התשנ"ח-1998" וכן בהחלטת ממשלה הנוגעת ספציפית לאבטחת מעברי הגבול בישראל.
4. הנחיות אלו כוללות בין היתר את תהליך גיוסו, הכשרתו, הצבתו ושמירת כשירותו של כל בעל תפקיד במערך האבטחה המונחה (לרבות מאבטח חמוש), בהתאם לסוג המתקן/ארגון מאובטח בו הוא פועל.
5. רמת ההכשרה של מאבטחי המעברים הינה בין הגבוהות והארוכות שהגדירה חטיבת האבטחה והרישוי, לאור הרגישות והמשמעות של פגיעה אפשרית במעברי הגבול של מדינת ישראל.
6. פעולות הלחימה של מערך האבטחה החמושה במעברי הגבול, נסמכות על סעיפים 34-טו. לחוק העונשין, והנהלים וההנחיות של מחלקת מעברים ותשתיות, כאמור, ובהם "נוהל פתיחה באש ע"י מאבטח" הכולל התייחסות מפורשת לתרחיש של רכב מתפרץ.
7. בשנת 2000 יזם כותב שורות אלו, יחד עם ר' מדור חקירות באגף החקירות של משטרת ישראל, כתיבתו של נוהל משותף: "טיפול בתלונות נגד אנשי אבטחה בגופים ציבוריים" מספר 90.028.124. נוהל זה נועד להסדיר את הטיפול בתלונה נגד איש אבטחה שפעל במסגרת תפקידו בסמכות כלשהי, באופן שמחד יביא בחשבון את הסמכויות והחובות החוקיות המוטלות על מאבטח בתפקיד, ומאידך ימנע מראית עין של אפליה בחקירה עקב חשד לפלילים. נוהל זה חל על שוטרי וקציני משטרת ישראל ורק על אנשי האבטחה המצויים תחת הנחייתה של משטרת ישראל, ובהם מאבטחי מעברי הגבול.

ניתוח ההחלטה (לאור העובדות לעיל)

1. חשוב לציין ולזכור כי במודל ה"מנחה – מונחה" הקיים בישראל, יש קשר ישיר בין אופן התנהלות מערך האבטחה באירוע פח"ע ותוצאותיו (לרבות אירוע שנחזה ככזה, מה שמכונה במקומותינו "טעות במצב דברים") ובין מהות ואיכות ההנחיות שמוציא הגורם המנחה. לצד החובה להישמע להנחיות המנחה מצד המונחה, קיימת החובה לקחת אחריות על ההנחיות (גם בהתרחש תוצאה חמורה ומצערת כמו שלפנינו) מצד המנחה, אם פעל המונחה על פיהן. קוראים לכך "גיבוי".

2. מעיון בנוהל פתיחה באש ע"י מאבטח שפורסם ע"י חטיבת האבטח ורישוי והשוואת הוראותיו לתיאור האירוע כפי שפורסם, ניתן ללמוד על פניו כי המאבטח פעל בהתאם לנוהל, בדמותו באופן סביר כי לנגד עיניו מתרחש אירוע פח"ע מסכן חיים. התוצאה- מצערת בחומרתה.
3. הנוהל המוזכר לעיל הופעל, על פי ניסיוני האישי וידיעתי, לא מעט פעמים. בדרך כלל האירועים בהם הוא הופעל נסבו סביב הפעלת סמכויות כמו חיפוש, שימוש בכוח, עיכוב וכיו"ב. באירועים מסוג אלו במידה ונמצא כי איש האבטח פעל על פי ההנחיות וסמכויותיו בנסיבות האירוע (זהו תנאי ראשוני להפעלה מוצלחת של הנוהל!), נסגר הטיפול בחוסר אשמה עוד ביחידה החוקרת. זו פעם ראשונה למיטב ידיעתי בה מופעל הנוהל באירוע כה משמעותי מבחינת נסיבותיו ותוצאותיו.
4. נתון נוסף חשוב הוא, שמטרת ישראל מוסמכת לתבוע ולסגור תיקי חקירה בעבירות עד סוג עוון (עונש של עד 3 שנות מאסר בחוק). העבירה באירוע שלפנינו (חשד להריגה) היא מסוג פשע (מעל 3 שנות מאסר בחוק) ולפיכך סמכות התביעה או הסגירה היא של הפרקליטות.
5. בנוהל האמור קיים סייג ולפיו בהינתן תוצאה חמורה באירוע או פגיעה גופנית חמורה, לא תיפסקנה פעולות החקירה אף אם הן פוגעות ברמת האבטח במתקן (מעצר מאבטח חשוד, תפיסת ציוד אבטח וחימוש וכו') אך הקצין המוסמך מטעם מערך האבטח במשטרת ישראל ימשיך ללוות החקירה ויתרום את קביעותיו המקצועיות (המבוססות על תחקיר מבצעי מפורט שביצע בשטח) בכל הנוגע לאיכות וחוקיות פעולות המאבטח באירוע, לאור ההנחיות והנהלים הקיימים (שלא תמיד נהירים לגורמי החקירה במשטרת ישראל).
6. אני מניח בסבירות רבה כי האמירה בהחלטת הפרקליטות לסגור התיק: "...ובכלל זה חוות הדעת של קצין המשטרה האחראי על הנחיה מקצועית של מאבטחי מעברים ימיים, ממנה עולה, כי בנסיבותיו של האירוע החריג, המאבטח החשוד פעל כשורה ובהתאם לכללי הנהלים וההנחיות..." נובעת מחוות דעתו של הקצין המוסמך שהוגשה לממונה על החקירה ולפרקליטות, כאמור בנוהל הנ"ל. על פי הפרסומים, ההמלצה הראשונית של גורמי החקירה במשטרת ישראל היתה כי יש להגיש נגד המאבטח כתב אישום. לא ברור אם המלצה זו באה על אף ממצאי התחקיר בראשות מחלקת מעברים (הקצין המוסמך בחוק) או שאלו הובאו לפני הפרקליטות לאחר תום החקירה.
7. לא למותר לציין כי אם היתה הפרקליטות מאמצת את ההמלצה להגיש כתב אישום כנגד המאבטח, היינו עלולים להיות עדים למחזה שאינו שגור במקומותינו ולפיו, במהלך המשפט היו ניצבים 2 קציני משטרה (הממונה על החקירה והקצין המוסמך בחטיבת האבטח) ומעידים זה כנגד זה... מחזה מביך לכל הדעות שרצוי וניתן להימנע ממנו (מבלי לפגוע בחקר האמת) ע"י שת"פ מקצועי בין שתי הזרועות במשטרה: זו המנחה את מערכי האבטח וזו החוקרת אותם במקרי חשד לפלילים. זו בדיוק תכליתו של הנוהל לטיפול בתלונות נגד אנשי אבטח מונחים.

סיכום

1. מי שלא מכיר את פרטי האירוע לאשורם, אינו יכול לקבוע עמדה מקצועית מוסמכת באשר לפעולת המאבטח במקרה זה
2. יחד עם זאת, העובדה שקצין מוסמך ממחלקת המעברים במ"י העביר חוות דעת מקצועית, שהיתה אחד הגורמים המרכזיים בהחלטה על סגירת התיק, מלמדת כי תחקיר מקצועי התקיים וממצאיו תומכים בפעולות המאבטח.
3. ההחלטה על סגירת התיק בהתבסס על חו"ד מקצועית של גורמי חטיבת האבטח, מעוררת הערכה וכבוד לתהליך המקצועי שבוצע בחטיבה שבסופו התקבלה החלטה לגבות את המאבטח על אף התוצאה החמורה והמצערת ועל אף המלצת גורמי החקירה להגיש כתב אישום. אני משער כי ניגוד השקפות זה מקורו בשת"פ לקוי בין שתי הזרועות ואני תקווה כי יופקו הלקחים המתבקשים בתוך משטרת ישראל.
4. ומה באשר למאבטחים בגופים הלא מונחים?
 - א. אמנם סמכויותיהם מוגבלות לאלו של אזרח מן השורה [עיכוב ע"י אזרח, מניעת הסגת גבול לפי חוק המקרקעין, פעולות בהסכמה, והוראות מנהליות שבסמכות בעלי/מחזיק המקום לפרסם (במגבלות החוק) ועוד]. אך גם לפיהן ניתן לגבות מאבטח לא מונחה, בתנאי שפעל במדויק על פי סמכויות אלו.
 - ב. מחובתו של מנהל ביטחון בגוף לא מונחה להיוועץ ולתקף משפטית את הנהלים לפיהם פועלים מאבטחיו, בדגש על נהלי חירום ותגובה לאירועים מסכני חיים
 - ג. ומעל הכל, בהתרחש אירוע שכזה, להושיט את מלוא הסיוע והגיבוי למאבטח/ים אם לפי עמדתו המקצועית פעלו על פי ההנחיות. גם בהיעדר נוהל כמו של חטיבת האבטח, ניתן לבוא בדברים עם גורמי חקירה במשטרת ישראל תוך ליווי וייצוג משפטי מתאים.

נכתב ע"י

שמואל ברק (סנ"ץ בדימוס)

חבר הנהלת הפורום לביטחון ואבטחה